

Na kraju smo vremena planiranog za uvodne govore, a tek smo stigli do domaćina, nas iz NVO, udruženja građana, kojima je već duže zaista stalo do toga šta se dešava u reformi pravosuđa u Crnoj Gori. I CeMI i Akcija za ljudska prava aktivno prate reformu, učestvuju u javnim raspravama još od one o Ustavu 2007. godine. Neki od nas su u reformi učestvovali i ranije na nekim drugim pozicijama – ja sam bila prva direktorica Centra za obuku sudija Republike Crne Gore. Dakle, naša motivacija da se bavimo pravosuđem nije od juče.

Kao nevladine organizacije, nosimo specifičan duh promene, želimo da se stvari menjaju mnogo brže nego što se menjaju i, neki smatraju, i brže nego što je to moguće. Međutim, bez obzira na to, postoje objektivni pokazatelji da je u reformi pravosuđa u Crnoj Gori bilo praznog hoda, da **postoje neispunjeni ciljevi i mere koje nisu dovele do očekivanih rezultata**. Nova Strategija reforme sadrži ista četiri strateška cilja kao i prethodna, na desetine aktivnosti je isto ili suštinski isto, suštinski ciljevi reforme nisu ostvareni, pa se zato njihovo ostvarivanje ponovo planira u naredne četiri godine. Ali uprkos tome, **nova strategija reforme pravosuđa opet nije zasnovana na temeljnoj kvalitativnoj analizi rezultata i efekata prethodne strategije**. Pokušali smo da taj nedostatak donekle ispravimo izradom izveštaja koji je pred vama, o rezultatima primjene prethodne strategije reforme pravosuđa za period od 2007-2012. godine. To nas sve uči da je neophodno češće praviti ovakvu vrstu odmaka, sagledavanja onoga što je učinjeno, pokušaja da ovakvim raspravama dođemo do utvrđivanja stvarnih rezultata i efekata onoga što je reformom konkretno postignuto ili se postiže.

Crna Gora je u reformi pravosuđa od 2000. godine, od Projekta reforme pravosuđa, i od tada uglavnom ima definisane strateške ciljeve. Još pre sticanja nezavisnosti je bilo jasno da je suština u tome da se unapredi nezavisnost, nepristrasnost, odgovornost, dostupnost i efikasnost pravosuđa. I pre i posle donošenja Ustava, doneti su i/ili promenjeni ključni zakoni. Međutim, već proces donošenja Ustava iz 2007. godine je pokazao da **ne postoji volja da se stručna javnost odgovarajuće sasluša i uvaži**. Iako smo i tada na raspravama ukazivali da rješenja iz Nacrta ustava nisu obezbedila dovoljne garancije nezavisnosti sudstva (o Predlogu Ustava posle više nije ni bilo rasprave), iako je i Vencijanska komisija blagovremeno ukazala na propuste, Ustav je donet kakav je donet i bilo je neminovno da se menja, ali nije bilo razloga da se u tom čekanju izgube godine. Da se poštenije, objektivnije, temeljnije sagledala potreba za garancijama nezavisnosti pravosuđa u tom istorijskom trenutku za Crnu Goru sve je moglo biti urađeno na vreme, još 2007.

Uz naravno veliko uvažavanje stranih eksperata i kapaciteta znanja koje nude Evropska unija, Venecijanska komisija i Savjet Evrope, moram da podsetim da se na raspravama u Crnoj Gori još 2006. i 2007. govorilo o onome što je Venecijanska komisija kritikovala u svom mišljenju o Ustavu, a onda i Evropska komisija 2011, 2012. u izveštajima o napretku - **da je neophodno depolitizovati pravosuđe, a izbor i napredovanje sudija i državnih tužilaca učiniti objektivnim, učiniti da izbor bude zasnovan samo na zaslugama**. Nije slučajna potreba da se izbor sudija, i na kraju krajeva izbor tužilaca, izmjesti iz Skupštine da bi se lišio političkog uticaja, u situaciji u kojoj su demokratija i višestranački sistem u

Crnoj Gori u odnosu na mnoge države Evropske unije i sveta praktično od juče, i gde kontinuirano traje vlast jedne dominantne političke opcije. U takvim okolnostima je bilo neophodno da građani steknu poverenje da se sudije koje im sude ne biraju ni po čijem ličnom interesu, političkom interesu, već po zaslugama. Zbog toga su uspostavljeni Sudski i Tužilački saveti još 2008. godine. Međutim, i posle svih tih godina, mi i danas, 2015, imamo odluku Sudskog saveta od pre par meseci, iz koje se ne vidi zašto je izabrana da napreduje jedna kandidatkinja, a ne druga ... Gospođa Vučinić kaže da je do danas podnijeta samo jedna tužba protiv Sudskog savjeta zbog odlučivanja o izboru sudija – mislim da je to više sociološki fenomen i da treba razmišljati i o tome zašto se nije podnosilo više tužbi kada **postoji mnogo više očigledno neobrazloženih i neuverljivih odluka Sudskog saveta o izboru i napredovanju sudija**. Isto važi i za Tužilački savjet (ali se taj savet dobro potrudio da krije svoje odluke – čekali smo ih, zna i gospodin Vučković, i po godinu dana, tako da sad izgleda da kritikujemo Sudski savet nezasluzeno više od Tužilačkog, jer su bili transparentniji pa su i više materijala činili dostupnim).

Dakle, morate biti svesni da je za nas građane važno da nas uverite da se zaista najbolji biraju i napreduju i da objasnite, ako ste nekome već dali manji broj bodova, zašto ste ga onda izabrali za sudiju ili tužioca? Niste sami, mnoge su oči uprte u vas. Isto što važi za Sudski savjet, važi i za najviše sudske instance - **vaš autoritet nije samo u tome što ste jednom izabrani u najvišu instancu koja ima pravo da odlučuje - vaš autoritet se bazira na kvalitetu obrazloženja vaših odluka**. Ono što je za nas građane poražavajuće je kad vidimo da obrazloženja zapravo i nema, da se stvari rešavaju paušalno. Gospođa Vučinić je pomenula da se možemo ljutiti na odluke i pisati pritužbe... Ali šta kad Sudski savet kaže da nije nadležan da prima pritužbe na rad sudija u okončanim postupcima, a ni u jednom propisu ne piše da za to nije nadležan? Članovi savjeta su dužni da za takav lični stav nađu utemeljenje u propisima, u protivnom ne deluju zakonito i ne ulivaju poverenje u pravosuđe u celini.

Važno je što je ministar svestan toga da naše sudije rade u neodgovarajućim uslovima. Oni jednostavno nemaju pomoć koju imaju sudije u nekim drugim evropskim državama. Nemaju dobre pomoćne službe, nemaju uvijek ni dobre daktilografe. **PRIS** – pravosudni informacioni sistem – je pravosuđe trebalo da ima još 2005. godine. Taj sistem se uspostavlja od 2000, a još uvek nije do kraja uspostavljen i ne funkcioniše kako treba.

Iz ugla građanina - slučajna dodela predmeta, koju obezbeđuje PRIS, je izuzetno važna za jačanje poverjenja u nepristrasan rad sudstva. Na uvođenje slučajne dodele se čekalo čak deset godina od kako je zakonom propisana 2002. godine... I opet, **i danas 2015. godine, nije jasno zašto moramo da čekamo do sutradan da bismo videli kom sudiji je dodeljen predmet?** Nije tačno da ne može da se sazna ko je sudija istog dana, jer je u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj to moguće – zavisi od toga kako se sistem podesi. Ne mislim da vi svi noću samo nameštate sudije, ali nama građanima je važno da možemo da se uverimo da slučajna dodela funkcioniše. I najbolje ćemo se uveriti, kao građani u Hrvatskoj i BiH, tako što kad predamo tužbu u pisarnici, ona se odmah unese u sistem i izbací se ime sudije... A da ne govorim o tome da u Hrvatskoj i građani mogu da koriste PRIS, jer je PRIS delom otvoren i za građane, možete da uđete u sistem i vidite gde se vaš predmet nalazi - to u Crnoj Gori još nije ni u planu.

Pošto smo svesni neodgovarajućih uslova u kojima rade naše sudije, treba da budemo svesni i da je jedno od dostignuća reforme i to što su im povećane plate. Sad je bar standard bolji. Ali onda imamo pravo da očekujemo i bolji kvalitet i bolja obrazloženja odluka, a ne višestruko ukidanje odluka u predmetima od najvišeg javnog interesa. Ako su sva svetla uperena u neki predmet, onda se posebno očekuje najbolje od sudija. A dešava se da se u takvom predmetu presuda ukida zato što je nelogična, pa su građani u najmanju ruku opravdano zabrinuti nad tim ko to sudi.

Naš predlog je da se **izradi analiza razloga zbog kojih je došlo do ukidanja tih presuda i da se ta analiza objavi, da se o njoj razgovara**, da se spreči da se to događa ubuduće. Naša glavna preporuka iz izvještaja o dosadašnjim rezultatima reforme pravosuđa (nacrt izvještaja je pred vama i, molim vas, očekujemo komentare), je **da se ubuduće obavezno rade zvanične analize efekata primene i zakona i strateških mera u reformi pravosuđa**. Na još jednom primeru ću to da pokažem. Nedavno je Parlament ponovo usvojio izmenu veoma važnog procesnog zakona - Zakonika o krivičnom postupku i sporazum o priznanju krivice je sad proširen na sva krivična dela, iako tome nije prethodila nikakva zvanična analiza dosadašnje primene tog instituta. Prethodno je i sudija Vrhovnog suda, gospođa Svetlana Vujanović – žao mi je što nije danas sa nama - pisala da se taj sporazum i nedovoljno i neodgovarajuće primenjivao u praksi. Pa zar temeljna analiza nije trebalo da prethodi tako ozbiljnoj zakonskoj promeni?

Isto važi za zakon koji obezbeđuje zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Izveštaji o primeni tog zakona, koje redovno pravi Ministarstvo pravde (što je izuzetak od pravila), sadrže samo statističke podatke koji jesu važni, ali daju samo delimične odgovore. Mnogo je važnije analizirati kako se primjenjuju pravni lijekovi i s kakvim efektom - da li stvarno dovode do ubrzanja postupka, a ne samo da li se podnose svake godine sve više? Da li tužbe za pravično zadovoljenje mogu i da ubrzaju postupak ili ne? Prema našoj analizi kvalitativne primene tog zakona iz 2010. to tad nije bio slučaj. Dobijete pravično zadovoljenje zato što vam je postupak suviše dugo trajao, ali tužba neće nužno imati i efekat ubrzanja postupka, jer nije sistemski obezbeđeno da sudija bude obavešten da je u predmetu u kome postupa već dosuđena naknada štete. Dakle, zalažemo se da se, kako je i ministar rekao, obezbedi sinergija, **da se iskustvo i znanje koje postoji, a koje uključuje i nevladine organizacije i ljude koji su korisnici rada sudova i tužilaštava, periodično sasluša, da se razgovara o učincima, da se rade stručne analize i da se izlože i sudu javnosti, da se objavljuju i komentarišu, i da se tek na temelju sagledavanja efekata reformskih mera ide dalje**.

Na kraju, ili na početku, iako je dostupnost pravosuđa odavno jedan od osnovnih strateških ciljeva reforme, **mislim da sve treba da nas je sramota što ni posle 15 godina reforme pravosuđa pravosudni objekti nisu dostupni svim građanima ove države - mislim posebno na osobe s invaliditetom**. O čemu onda dalje da pričamo? Neophodno je da se svi akcioni planovi hitno postave tako da to bude prioritet i to je isto jedna od preporuka izvještaja o dosadašnjim rezultatima reforme pravosuđa koji je pred vama i na koji očekujemo komentare.

Toliko za početak. Hvala na pažnji i zahvaljujem što ste došli. Jedva čekamo da čujemo i vas.